

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Tone sandhi, prosodic phrasing, and focus marking in Wenzhou Chinese
Scholz, F.

Citation

Scholz, F. (2012, October 18). *Tone sandhi, prosodic phrasing, and focus marking in Wenzhou Chinese*. LOT dissertation series. LOT, Utrecht. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/19983>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/19983>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/19983> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Scholz, Franziska

Title: Tone sandhi, prosodic phrasing, and focus marking in Wenzhou Chinese

Issue Date: 2012-10-18

Samenvatting in het Nederlands

Een van de spannendste onderdelen van taalwetenschap is het onderzoek naar de spreker-luisteraar-verhouding en hoe sprekers informatie voor luisteraars coderen. Het is al lang bekend dat sprekers in veel talen bijzondere middelen gebruiken om een of meerdere woorden in een zin te benadrukken en er de aandacht van de luisteraar op te richten. Zo passen sprekers bijvoorbeeld hun stem aan om een belangrijk woord in een zin luider, hoger en/of langer te laten klinken dan gewoonlijk. Luisteraars op hun beurt pikken die informatie op en beseffen dat het benadrukte woord een belangrijke rol speelt in de conversatie.

In sommige talen, zoals de meeste dialecten van het Chinees, zijn dergelijke middelen beperkt: In deze talen wordt “toon”, d.w.z. de hoogte (hoog-laag) en verandering (stijging-daling) van de stemtoon, gebruikt om woorden in betekenis te laten verschillen. Als bijvoorbeeld in het Standaard Chinees de lettergreep *ma* met een hoge toon wordt uitgesproken, betekent hij “moeder”, maar dezelfde lettergreep met een lage toon betekent “paard”.

Dit proefschrift gaat over een zuidelijk dialect van het Chinees, met name het dialect dat in de stad Wenzhou wordt gesproken. De vraag is: Hoe benadrukken sprekers van dit dialect een woord zonder de betekenisverschillen uit te wissen? Om die vraag te beantwoorden werden er een aantal geluidsopnamen gemaakt van sprekers van dit dialect en werd onderzocht hoe zij nadruk leggen onder verschillende condities.

Na een inleiding, waarin eerder onderzoek naar de verschillende onderdelen van dit proefschrift wordt samengevat, geeft het tweede hoofdstuk een overzicht van de klinkers en woordtonen van het Wenzhou dialect. Vervolgens geeft dit hoofdstuk een inleiding op een verschijnsel dat vaak onder de naam “toonsandhi” onderzocht wordt: Als bijvoorbeeld twee lettergrepen onmiddellijk na elkaar worden uitgesproken, verandert vaak de toon op beide lettergrepen. Dit kan gebeuren omdat de spreker wil aangeven dat de twee lettergrepen bij elkaar horen, bijvoorbeeld in een samenstelling zoals *hoofdpijn* in de zin *Ik voel hoofdpijn*. Dit woord in het Wenzhou klinkt anders dan wanneer de spreker de woorden voor *hoofd* en *pijn* als aparte woorden uitspreekt in een zin als *Ik voel dat mijn hoofd pijn doet*. Door de toonverandering laat de spreker dus de luisteraar merken dat hij het samengestelde woord bedoelt, en niet de twee woorden los van elkaar.

Een belangrijke vraag, die in hoofdstuk drie onderzocht wordt, is wat er met samenstellingen gebeurt die qua grammatica niet echt tot de samenstellingen worden gerekend, maar waarvan de delen ook niet echt onafhankelijk van elkaar bekeken kunnen worden. Het gaat bijvoorbeeld om samenstellingen zoals *auto rijden*, waarin de betekenis van *rijden* anders is dan bijvoorbeeld in de samenstelling *paard rijden*. Je kunt dus zeggen dat de context van *auto* of *paard* bepaalt wat precies de betekenis van *rijden* is, maar tegelijkertijd bevatten beide samenstellingen een werkwoord (verbum = V) en een voorwerp (object = O), en zijn dus duidelijk uit twee woorden samengesteld. Welke criteria bepalen of sprekers voor dergelijke VO-constructies een samenstellingstooncontour gebruiken, of dat ze de twee delen als aparte woorden uitspreken?

De experimenten die in hoofdstuk drie beschreven worden, laten zien dat de mate waarin de twee woorden samen horen een belangrijke rol speelt in de keuze van de sprekers voor of tegen een samenstellingscontour. Sprekers van het Wenzhou gebruiken liever de vorm met samenstellingscontour als de twee onderdelen van de constructie meer samen horen, bijvoorbeeld in een samenstelling waarvan de betekenis niet gemakkelijk afleidbaar is uit de betekenissen van de delen.

In tegenstelling tot eerdere onderzoeken naar dit soort constructies laat het hoofdstuk ook zien dat focus op de constructie nauwelijks invloed heeft op keuze van tooncontour. De belangrijkste factor voor verandering van tooncontour in VO-constructies is de context: Als sprekers een lijst met alleen de variabele VO-constructies moeten lezen, realiseren ze de twee woorden van elke constructie meestal apart. Als de variabele VO-constructies daarentegen in een lijst samen met echte samenstellingen (zoals *hoofdpijn*) voorkomen, gebruiken de sprekers meestal de samenstellingscontour, ook voor VO-constructies waarin de delen aparte woorden zijn.

Ook in het vierde hoofdstuk gaat het om die toonverandering, maar deze keer alleen maar in echte samenstellingen. De vraag is: Wat gebeurt er met de toonverandering als de spreker alleen maar een van de twee lettergrepen in de samenstelling wil benadrukken, zoals in de zin *Ik zei niet spierpijn maar hoofdpijn* of *Ik zei niet hoofdhaar maar hoofdpijn*? Hij geeft dus met de toonverandering aan dat de twee lettergrepen qua betekenis bij elkaar horen, maar tegelijkertijd moet hij ook duidelijk maken dat er een contrast bestaat, en op welke van de twee lettergrepen dit contrast te vinden is. Contrast op de eerste of tweede lettergreep wordt vergeleken met contrast op het hele woord, en ook met contrast onmiddellijk voor of na het doelwoord.

De resultaten in hoofdstuk vier laten zien dat er in het Wenzhou dialect inderdaad nauwelijks een verschil is in de manier waarop de toonverandering uitgevoerd wordt als er een contrast speelt op de eerste lettergroep, de tweede lettergroep, of het hele woord. Dat laat zien dat het voor de spreker belangrijker is om de samenstelling als één geheel te realiseren, ook al kan hij dan niet precies aangeven waar het contrast zit. Wel is er een verschil tussen de condities waarbij het contrast binnen het doelwoord ligt, en de condities waarbij het contrast voor of na het doelwoord ligt (dus op een eerder of later woord). Contrast ergens binnen het doelwoord veroorzaakt dat het hele doelwoord met een grotere toonbeweging en een langere duur wordt uitgesproken. Dit laat zien dat de sprekers wel in staat zijn om nadruk ook in de toonveranderde woorden uit te drukken, alleen dan binnen de beperkingen van de toonverandering.

Ook in hoofdstuk vijf gaat het om toonverandering, maar deze keer om een andere soort toonverandering, namelijk tooncoarticulatie. Het gaat om woorden die maar uit één lettergreep bestaan en een stijgende of dalende tooncontour hebben. Als dit soort woorden in de context van andere woorden wordt uitgesproken, verandert de grootte en/of de steilheid van de stijging of daling. Als bijvoorbeeld op een stijgende toon weer een stijgende toon volgt, wordt de stijging op de eerste toon niet compleet uitgevoerd, omdat er anders niet genoeg tijd is om weer te dalen en de volgende stijging vanaf een laag toonniveau te kunnen beginnen. De eerste stijging is dan vaak kleiner en vlakker dan de tweede.

In hoofdstuk vijf gaat het om twee vragen: Is de invloed, die naburige tonen op elkaar hebben, anders wanneer twee lettergrepen samen een zinsdeel (frase) vormen dan wanneer zij aparte frasen zijn? En zo ja, wat voor invloed heeft focus op dit verschil? Met betrekking tot de eerste vraag is het resultaat gecompliceerd: Er zijn wel verschillen in de mate van tooninvloed tussen twee lettergrepen binnen een frase vs. in twee aangrenzende frasen. Maar deze verschillen zijn meer zichtbaar als het gaat om invloed van de volgende op de voorafgaande toon, en er is minder invloed van de voorafgaande op de volgende toon. De soort constructie (een of twee frasen) en de positie van het woord waarnaar gekeken wordt (eerste of laatste positie) zijn dus beide belangrijk. Dit samenspel kan verklaard worden met hulp van prosodische theorie: Elk frase heeft maar een prosodisch “hoofd”, en als de twee lettergrepen samen een frase vormen, is alleen de laatste lettergreep een prosodisch “hoofd”. Prosodische “hoofden” worden minder beïnvloedt door aangrenzende tonen. De conclusie volgt dat prosodische “hoofdigheid” de belangrijkste factor is om tooncoarticulatie te verklaren.

Het tweede experiment in hoofdstuk vijf gaat opnieuw om de vraag hoe focus de gevonden toonverandering beïnvloedt. De resultaten laten zien dat de stimuli van experiment 1, als ze onder focus worden uitgesproken, allemaal minder door de context beïnvloed zijn. Toch is er nog steeds een verschil tussen tonen op lettergrepen in de eerste en in de laatste positie. Dit leidt tot de conclusie dat de invloed van focus op tooncoarticulatie verschilt van de invloed van prosodische structuur, omdat de laatste ook onder focus nog steeds te zien is. De twee effecten zijn dus additief, en niet varianten van hetzelfde effect. Andermaal is bevestigd dat focus de fonetische details (implementatie) van tooncontouren beïnvloedt zonder de fonologische categorie van de tonen zelf te veranderen.

Hoofdstuk zes gaat een stap verder en kijkt naar de implementatie van tooncontouren op het zinsniveau. Er bestaat onenigheid tussen onderzoekers die beweren dat sprekers hun hele zinnen vooraf plannen en het eerste accent in een zin hoger maken naar mate er een langere zin achteraan komt, en onderzoekers die geloven dat sprekers van accent tot accent plannen. Om de planning van zinnen in Wenzhou Chinees te onderzoeken, werd de lengte van verschillende zinsdelen zo gevarieerd dat precies kan worden nagegaan waar elk lengteverschil invloed heeft. Alle zinnen bestonden uit woorden met een stijgend-dalende tooncontour. Gemeten is hoe hoog de sprekers het eerste accent in elk zinsdeel uitspreken. De resultaten laten zien dat sprekers inderdaad de hoogte van de eerste accenten in elk zinsdeel anders kozen, maar uitsluitend afhankelijk van hoeveel woorden er in het testzinsdeel nog kwamen. De lengte van andere zinsdelen had geen enkele invloed op de accenthoogte in het testzinsdeel. Voor Wenzhou kan daarom worden gezegd dat de planning op niveau van zinsdelen plaats vindt en niet op het niveau van de hele zin.

Een tweede onderzoeksvraag in hoofdstuk zes is hoe complexe syntactische structuren in de toonrealisatie worden weergegeven. Zo hebben de zinnen *Mijn neef probeert de grammatica te oefenen* en *Mijn neef belooft de grammatica te oefenen* op het eerste gezicht dezelfde structuur. Maar de tweede zin kan worden uitgebreid tot *Mijn neef belooft zijn moeder de grammatica te oefenen*; met de eerste zin kan dit niet: **Mijn neef probeert zijn moeder de grammatica te oefenen*. Dit laat zien dat de twee zinnen verschillen in structuur, ook al is hun woordvolgorde aan de oppervlakte hetzelfde. De zin *Mijn neef belooft de grammatica te oefenen* bevat een verzwegen element (PRO) op de plek waar *zijn moeder* kan staan, waardoor deze structuur complexer is dan in het geval van *probeert*. In hoofdstuk zes is onderzocht of zulke

structuurverschillen weerspiegeld worden in de fonetische details (implementatie) van de tooncontouren.

Hoofdstuk zes laat inderdaad zien dat de implementatie van tooncontouren in complexe zinnen (zoals met *beloven*) verschilt van de uitvoering in minder complexe zinnen (zoals met *proberen*). Men was al eerder tot een vergelijkbare constatering gekomen voor zinnen in het Duits en in het Engels, maar het is interessant om te zien dat hetzelfde principe ook in het Wenzhou Chinees werkt.

Het laatste hoofdstuk voor de conclusie gaat nogmaals over manieren waarop sprekers iets benadrukken voor luisteraars en over welke categorieën hiervoor belangrijk zijn. In een eerste experiment wordt gekeken hoe sprekers plaatjes beschrijven als die plaatjes met verschillende voorafgaande vragen worden gepresenteerd. Zoals al eerder voor andere talen is gevonden, gebruiken de sprekers van het Wenzhou minder bepaalde en langere constructies om naar referenten te verwijzen die nieuw in de context zijn, en meer bepaalde en kortere constructies voor referenten die al uit de voorgaande context bekend zijn.

In een tweede experiment is gekeken hoe sprekers precies deze referenten markeren als de woordkeus vastligt op grond van een script. Het resultaat is dat de sprekers een driedig verschil maken tussen referenten die bekend zijn, referenten die onderdeel zijn van een zin die helemaal nieuw is, en referenten die als zinsdeel specifiek benadrukt worden. Dit driedig verschil kan worden teruggezien zowel in de hoogte van de tooncontour als in de lengte van de woorden waarmee naar de referenten verwezen wordt. Sprekers van het Wenzhou gebruiken dus de manier waarop ze tooncontouren realiseren om de luisteraar nauwkeurig informatie te geven over de bekendheid van een referent in de discours.

Hoofdstuk acht vat de resultaten van de experimenten samen en blikkt vooruit op mogelijkheden voor toekomstig onderzoek.

